

УДК 327: 325

DOI 10.30970/vir.2019.46.0.10352

## ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОПЕРАЦІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ – ОСНОВНІ ЕТАПИ ТА ЦІЛІ

Юлія Твердохліб

*Львівський національний університет імені Івана Франка,  
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000, тел.096-830-74-46,  
e-mail: 1717yuliatm1717@gmail.com*

Стаття присвячена ґрунтовному та комплексному вивченню інформаційно-психологічних операцій, проведених Російською Федерацією проти України у період з 2014 року і до тепер.

Подано періодизації проведення інформаційно-психологічних операцій вищим військово-політичним керівництвом Російської Федерації проти України, дозволили зробити висновок про те, що здійснювати інформаційно-психологічні операції проти України Російська Федерація розпочала задовго до початку війни фізичної, а описання кожного етапу дозволило стверджувати той факт, що Російська Федерація проводить ці операції проти України системно та планово.

Визначено основні цілі та завдання, які переслідує вище військово-політичне керівництво Російської Федерації, проводячи інформаційно-психологічні операції проти України. Зазначено, що Україна не є головною мішенню інформаційно-психологічних операцій Російської Федерації, а є лише першим кроком на шляху з реалізації гібридної стратегії держави-агресора. Описано шляхи та механізми інформаційно-психологічного впливу Російської Федерації на держави пострадянського простору, держави-члени Європейського Союзу та країни третього світу, що дозволяє передбачити ймовірні сценарії розвитку гібридної політики Кремля та виробити систему превентивних заходів з протидії агресору.

Зазначено основні цільові аудиторії, проти яких проводяться інформаційно-психологічні операції Російською Федерацією та показано, що при проведенні інформаційно-психологічних операцій проти кожної з них Російська Федерація застосовує диференційований підхід.

**Ключові слова:** інформаційно-психологічні операції; інформаційно-психологічні контр операції; Україна; Російська Федерація; цільова аудиторія.

Російсько-український конфлікт, який розпочався у березні 2014 року і триває дотепер є унікальним конфліктом сучасності. Вітчизняні та зарубіжні науковці називають його конфліктом гібридного типу. Гібридність російської агресії в Україні полягає у тому, що окрім класичних методів ведення війни

Російська Федерація активно застосовує недержавних іррегулярних виконавців та на рівні з військовими діями веде війну інформаційно-психологічну. Як зазначає Д. Ласіка, інформаційно-психологічна складова у війні гібридного типу є основним механізмом досягнення цілей [5]. Росія у війні з Україною обрала саме таку стратегію. На думку, Надзвичайного і Повноважного Посла США в Україні Марі Йованович, стратегію інформаційно-психологічної війни щодо України Росія обрала ще за довго до початку війни на Донбасі та окупації Криму. Україна, на її думку, є об'єктом інформаційно-психологічних операцій Кремля щонайменше останні 25 років [2]. Тривалість застосування інформаційно-психологічних операцій Російською Федерацією проти України визначається цілями, які переслідує вище військово-політичне керівництво РФ.

А це, як зазначають Я. Малик, П. Шевчук та А. Парубій:

- створення атмосфери бездуховності та негативного відношення до історичної та культурної спадщини України;
- провокування соціальних, політичних, національно-етнічних та релігійних конфліктів;
- дестабілізація внутрішньополітичної обстановки в Україні, ініціювання страйків, масових заворушень та інших акцій протестів;
- підрив морального духу населення України, і як наслідок, зниження обороноздатності та бойового потенціалу держави;
- формування передумов до економічної, духовної чи військової поразки, втрати волі до боротьби та перемоги;
- створення і посилення опозиційних угруповань та відцентрових рухів;
- нанесення збитку життєво важливим інтересам України у політичній, економічній, оборонній та інших сферах;
- дискредитація органів управління;
- розхитування ситуації, і через кризу інспірування внутрішньодержавного конфлікту в Україні;
- деградація, розорення і розпад України з перетворенням її в так звану «недієздатну» державу;
- спонукання громадян України до зради та підтримки агресора;
- зміна політичної влади на цілком підконтрольну агресору
- поступового пониження міжнародного іміджу України з метою послаблення її геополітичного значення;
- формування стереотипу меншовартості та вторинності українців, руйнування в українців почуття нації та народу;
- домінування російської мови, культури та традицій для утвердження самоідентифікації при одночасному витісненні української мови та культури;
- впровадження політики «керованого хаосу» [6, с. 2; 3; 4].

Водночас чимало вітчизняних та зарубіжних науковців вважають, що інформаційно-психологічна агресія Російської Федерації спрямована не так на Україну, як є викликом для світового порядку.

Зокрема, Є. О. Дикий зазначає, що Україна є лише першим об'єктом інформаційно-психологічного впливу у стратегії Кремля. Дослідник описує

стратегію інформаційно-психологічної війни (проект «Русского мира») Російської Федерації за допомогою так званих «концентричних кіл» («поясів»).

Центром цих кіл є населення Росії. Основна мета, яку переслідує РФ при здійсненні впливу на це «коло» – це консервація на невизначено тривалий час (в ідеалі – назавжди) прямого «ручного» управління Кремлем (закріплення так званої «вертикалі влади») з повною ліквідацією інститутів громадянського суспільства, незалежних медіа, з формальною імітацією виборних процедур при реально авторитарному характері управління та відсутності альтернатив діючій владі, з постійною дією державної ідеологічної пропаганди (яка замінить незалежні медіа), та збереження ресурсно-орієнтованого характеру економіки з повною залежністю бізнесу від держави.

Першим «колом» інформаційно-психологічного впливу Кремля є незалежні держави, що входили до складу СРСР. Для них передбачено поступове досягнення такого ж повного контролю з боку Кремля, який вже досягнуто для території Російської Федерації. При формальному збереженні статусу «незалежних держав» проект «Русского мира» передбачає встановлення в цих державах повністю підконтрольних Росії маріонеткових режимів і поступової втрати цими державами усіх ознак суверенітету, крім герба, прапора і гімну. Важливо розуміти, що ціллю РФ по відношенню до країн пострадянського простору є не лише встановлення маріонеткових проросійських режимів, сприяння здійсненню зовнішньополітичного курсу Кремля і самостійного контролю ним ситуації всередині цих країн. Такі режими розглядаються лише як перехідний етап, необхідний для встановлення повноцінного контролю Кремлем над пострадянськими державами. Кінцевою метою інформаційно-психологічної війни Кремля є встановлення повного прямого контролю та влади Російської Федерації над пострадянськими державами [1, с. 16].

Україна, на думку науковця, не є основною і кінцевою метою інформаційно-психологічної війни РФ, вона є просто першим кроком.

Другим «концентраційним колом» інформаційно-психологічних операцій Росії є країни Центральної та Східної Європи – це переважно колишні члени «Варшавського договору» (країни «Вишеградської групи» і Балканського регіону, включаючи Грецію) та ряд країн «третього світу» (Сирія та деякі інші арабські країни, Туреччина, Іран, Індія, Бразилія, Ізраїль).

Оскільки для цих країн є нереальним встановлення повного тотального контролю зі сторони Москви, то основною метою Кремля по відношенню до них є встановлення такого характеру відносин, при якому вони гарантовано виступатимуть союзниками Росії у всіх зовнішньополітичних питаннях і підтримуватимуть (схвалюватимуть) застосування Росією у вигідних їй питаннях «право вето» в Раді Безпеки ООН. В якості «програми максимум» передбачена підтримка в цих країнах політичного режиму, стабільно дружнього до Російської Федерації та ворожого США. Передбачається підтримка в цих країнах режиму преференцій для російського великого корпоративного бізнесу, режиму максимального сприяння громадянам Російської Федерації та максимальна залежність місцевих політиків від фінансових «вливань» Москви.

Для країн «третього світу» бажаним вважається встановлення диктаторського режиму, тісно пов'язаного з Москвою.

Для європейських країн та Ізраїлю така стратегія є нереальною, тому ставка робиться на паралельне «підживлення» та втягнення в корупційні схеми як місцевих правлячих еліт, так і місцевих опозиційних лідерів, що покликане забезпечити стабільність промосковського курсу та збереження російського впливу при характерних для демократичних держав регулярних змін правління. Окремою частиною плану Кремля щодо цих країн є встановлення Москвою неофіційного «м'якого» контролю над місцевою медіа-сферою для того, щоб вона поширювала меседжі російської пропаганди, але від свого імені та зі збереженням видимих ознак «незалежності» ЗМІ.

Наступним «концентраційним колом» інформаційно-психологічних операцій Кремля є материкові держави Західної Європи: від Німеччини та Австрії до Іспанії, Португалії та Скандинавії, яким в проєкті «русского мира» відведена роль «нейтрального буфера» між Росією і англосаксонськими країнами (які в концепції «русского мира» розглядаються як «вічні вороги») та виконують роль проросійського міжнародного лобі в протистоянні Росії і США на міжнародній арені. Для цих країн передбачено «супер м'який контроль», здійснюваний трьома основними механізмами:

- пряmier таємний контроль політичних еліт (як правлячих, так і опозиційних) через залучення їх до корупційних схем;
- контроль меседжів в місцевих медіа через фінансові угоди з їх власниками і через систематичне «підгодовування» місцевих журналістів та інтелектуалів;
- створення преференцій в економічних проєктах з Росією місцевим великим корпораціям в обмін на використання на користь Росії лобістських можливостей цих корпорацій в своїх країнах.

«Програма мінімум» для країн цього «кола» в проєкті «русского мира» передбачає можливість проросійського лобі в будь-який момент ветувати будь-які невідгідні Росії політичні рішення в цих країнах, «програма максимум» – створення стабільної проросійської громадської думки та участь всіх ключових лідерів політикуму і економіки в спільній (переважно корупційній) діяльності з Росією, що забезпечить росіянам преференції в країнах Західної Європи і підтримку ініціатив Кремля в протистоянні з англо-саксонськими країнами з боку континентальних європейських держав [1, с. 21].

Особливої уваги при дослідженні інформаційно-психологічних операцій Російської Федерації проти України заслуговує *дослідження сценаріїв проведення інформаційно-психологічних операцій Російською Федерацією проти України*. Зокрема, экс-радник президента РФ В. Путіна, А. Ілларіонов описав чотири сценарії проведення інформаційно-психологічної війни в Україні, які, за його словами, розглядалися Кремлем до початку війни в Україні.

Перший сценарій передбачав запровадження повного контролю над Україною за допомогою особи, яка буде користуватися довірою усією країною. Даний сценарій розігрувався за часів правління В. Януковича проте потерпів

невдачі після Революції Гідності та втечі экс-президента України та політичної «верхівки» до РФ.

Другий сценарій мав на меті забезпечити контроль над Східною та Південною Україною шляхом нав'язування ідей федералізації або конфедералізації України. Даний сценарій розігрувався російськими політиками у 2014 році. Проте з перемінним успіхом підтримувався лише жителями Криму та населення окупованих районів Донецької та Луганської області.

Третій сценарій планувався за умови провалу перших двох сценаріїв та передбачав встановлення контролю над частиною регіонів України – Одеською, Луганською, Донецькою, Харківською, Миколаївською областями та Автономною Республікою Крим.

Четвертий сценарій передбачав захоплення Криму або ж самого Севастополя. Цей варіант, на думку А. Ілларіонова, для російської влади був найлегшим, оскільки питома вага російських жителів перевищує половину населення регіону. Четвертий сценарій політик порівнює з ситуацією в Абхазії та Південній Осетії.

Поетапно план інформаційно-психологічної війни Російської Федерації описує у своєму дослідженні Дикий Є.О. Науковець виділяє такі фази інформаційно-психологічної війни Російської Федерації:

1. Нульова (латентна) фаза інформаційно-психологічної війни включає:

- психологічну підготовку російського суспільства до «необхідності» збройного вторгнення на територію України;
- психологічну підготовку населення східних регіонів України з метою послаблення спротиву збройній інтервенції;
- підготовку громадської думки і політичної позиції в країнах Заходу, які повинні легітимізувати в очах світової спільноти агресивні дії Російської Федерації щодо України і нейтралізувати міжнародні механізми колективної безпеки.

Дана фаза триває до вигідного для початку збройного вторгнення часу.

2. Фаза інформаційно-психологічного супроводу збройного вторгнення. На даному етапі РФ застосовує найбільш радикальні елементи із своїх груп впливу в Україні та професіоналів спецслужб з метою дестабілізації обстановки в Україні, створення атмосфери хаосу та анархії, імітації стану «громадянської війни в Україні». На даному етапі, окрім зазначених, Росія переслідує такі цілі:

- формування негативного образу потенційних противників російського вторгнення;
- створення ілюзії «слабкості» легітимного уряду України і «відсутності повного контролю» зі сторони легітимної влади над територією України (всієї та її частин) та над різноманітними військовими формуваннями (вигаданими та реальними);
- формування «образу жертви насилля» серед прихильників Росії в Україні, імітація «репресій мирного населення легітимною владою України» або ж «неконтрольованими владою України радикальними елементами».

3. Фаза імітації «громадянського спротиву». Після імітації «жорстоких репресій» проросійські групи впливу вже під безпосереднім керівництвом офіцерів Федеральної Служби Безпеки і Генерального Розвідувального Управління Російської Федерації і за безпосередньої участі спецпідрозділів інформаційно-психологічних операцій імітують створення «громадянської самооборони», яка нібито покликана виключно «захищати мирне населення, яке піддається репресіям».

4. Фаза «самопроголошення республік» (фаза ескалації насилля, «фаза першої крові»). Безпосередня ціль Російської Федерації на зазначеній стадії конфлікту – спровокувати владу України на кровопролиття, яке буде відразу ж тенденційно продемонстровано російськими медіа як доказ «репресій та громадянської війни», призведе до компрометації законної влади країни в очах світової спільноти і легітимізує перехід Російської Федерації до наступної фази активних дій. Додатковою метою на цьому етапі є досягнення «точки неповернення» для проросійських груп всередині України, тобто досягнення такої міри взаємної ненависті, яка унеможливить досягнення прямих домовленостей між задіяними в операції місцевими проросійськими силами і законною владою України без «посередництва» і «миротворчих зусиль» Росії.

5. Фаза імітації суб'єктності. Метою Російської Федерації на цьому етапі є імітація створення «самоврядування» або «альтернативного уряду» з числа проросійських груп впливу, що брали активну участь в попередніх фазах конфлікту, тобто імітувати перехід від «стихійно виниклих груп самооборони» до «легітимних представників волі місцевого населення». Ключовим моментом даної фази є імітація контролю проросійських груп над певними територіями, відсутності на цих територіях контролю з боку уряду України і, як наслідок, імітація «рівності сторін» в конфлікті цих груп з національним урядом. На цій фазі Російською Федерацією було задіяно більшу кількість регулярних підрозділів Збройних сил РФ.

6. Фаза легітимації вторгнення, або фаза референдумів є логічним продовженням фази імітації суб'єктності. На цьому етапі метою Російської Федерації є міжнародна легітимація окупації території України через імітацію «народного волевиявлення» («референдумів», «виборів»). Проведення таких заходів дає змогу Російській Федерації в подальшому вимагати від національного уряду і від міжнародного співтовариства визнання окупаційних «органів влади» в якості рівноправних з національним урядом суб'єктів переговорного процесу і легітимізувати подальше більш масштабне військове вторгнення Російської Федерації шляхом «звернення за військовою допомогою з метою захисту мирного населення» з боку цих «всенародно обраних органів місцевої влади».

7. Фаза повномасштабного вторгнення. На даному етапі відбувається імітація «війни між урядом України і органами самоврядування на неконтрольованих їм територіях». При цьому, незважаючи на повномасштабний характер конфлікту і на масову участь в ньому регулярних підрозділів військ Російської Федерації, формально всі вони виступають під виглядом

«парамілітарних формувань», що підкоряються «місцевому самоврядуванню» окупованих Російською Федерацією територій. На даному етапі уряду України не вдалося скинути «самопроголошений режим» і вона втрачає контроль над частиною території, а тому змушена на законному рівні закріпити за даними територіями статус окупованих [1, с. 28].

Беручи до уваги досвід ситуації в Молдові та Грузії, науковець визначає, що ймовірним для України може бути застосування фази публічного визнання вторгнення Російської Федерації через одностороннє «введення миротворчого контингенту».

8. Фаза імітації міжнародної суб'єктності – наразі є крайньою, проте, ймовірно, не останньою у стратегії Кремля. На даному етапі основною метою Російської Федерації є приховування факту міжнародної ізоляції окупованих територій та імітація їх міжнародної правосуб'єктності.

З вищезазначеного можна зробити висновок, що дії РФ спрямовані на конкретні цільові аудиторії – населення Росії, України та інших держав пострадянського простору, населення держав-членів ЄС, населення держав третього світу.

Як бачимо, інформаційно-психологічні операції Російської Федерації є чітко спланованими, поетапними та системними, а їх проведення проти України є лише початком гібридної стратегії Кремля.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дикий Е. А. Гибридная война России: опыт Украины для стран Балтии / Е. А. Дикий. – Вильнюс, 2016. – 123 с.
2. Каганець О. Посол США: гібридна війна Росії проти України триває 25 років [Електронний ресурс] / Олена Каганець. – 2016. – Режим доступу : <https://www.ar25.org/article/posol-ssha-gibrydna-viyna-rosiyi-protu-ukrayiny-tryvaye-25-rokiv.html>.
3. Малик Я. Інформаційна війна і Україна [Електронний ресурс] / Я. Малик // Демократичне врядування. – 2015. – Режим доступу : [http://lvivacademy.com/vidavnistvo\\_1/visnyk15/fail/Malyk.pdf](http://lvivacademy.com/vidavnistvo_1/visnyk15/fail/Malyk.pdf).
4. Парубій А. Війна Росії проти України і світу [Електронний ресурс] / А. Парубій. – 2014. – Режим доступу : <https://www.pravda.com.ua/articles/2014/08/6/7034046/>.
5. Радковець Ю. І. Ознаки технологій «гібридної війни» в агресивних діях Росії проти України [Електронний ресурс] / Ю. І. Радковець // Наука і оборона. – 2014. – Режим доступу : [file:///C:/Users/User/Downloads/naui0\\_2014\\_3\\_8.pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/naui0_2014_3_8.pdf).
6. Шевчук П. Інформаційно-психологічна війна Росії проти України: як їй протидіяти [Електронний ресурс] / П. Шевчук // Демократичне врядування. – 2014. – Режим доступу : [http://www.lvivacademy.com/vidavnistvo\\_1/visnik13/fail/Shevchuk.pdf](http://www.lvivacademy.com/vidavnistvo_1/visnik13/fail/Shevchuk.pdf).

Стаття надійшла до редколегії 10.12.2018  
Прийнята до друку 20.12.2018

**PSYCHOLOGICAL OPERATIONS OF THE RUSSIAN FEDERATION AGAINST  
UKRAINE – MAIN STAGES AND OBJECTIVES**

**Julia Tverdokhlib**

*Ivan Franko National University in Lviv,  
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000, tel. 096-830-74-46,  
e-mail: 1717yuliatm1717@gmail.com*

The article is devoted to a thorough and comprehensive study of psychological operations conducted by the Russian Federation against Ukraine in the period from 2014 to the present.

Submitted in the article periodization of psychological operations by the higher military and political leadership of the Russian Federation against Ukraine, allowed to conclude that to carry out psychological operations against Ukraine, the Russian Federation began long before the war started, and the description of each stage allowed to confirm the fact that the Russian Federation conducts these operations against Ukraine systematically and regularly.

This article also identifies the main goals and objectives pursued by the military and political leadership of the Russian Federation in conducting psychological operations against Ukraine. It is noted that Ukraine is not the main target of psychological operations of the Russian Federation, but is only the first step towards the implementation of the hybrid strategy of the aggressor state. The author also describes ways and mechanisms of psychological impact of the Russian Federation on post-Soviet states, European Union member states and third world countries, which allows to anticipate possible scenarios of the Kremlin's hybrid policy and to develop a system of preventive measures against the aggressor.

In addition, the article identifies the main target audiences against which psychological operations are conducted by the Russian Federation and shows that in conducting psychological operations against each of them the Russian Federation applies a differentiated approach.

**Key words:** psychological operations; psychological counter-operations; Ukraine; the Russian Federation; target audience.